

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ”
(для бакалаврів)

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено професором кафедри загальної та практичної психології
О. Л. Туриніною на основі програми “Вікова та педагогічна психологія”,
підготовленої доктором психологічних наук, професором *Н. Л. Коломінським*

Затверджено на засіданні кафедри загальної та практичної психології
(протокол № 9 від 04.06.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Туриніна О. Л. Навчальна програма дисципліни “Вікова та педагогічна психологія” (для бакалаврів). – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. – 15 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, зміст дисципліни “Вікова та педагогічна психологія”, теми контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2009
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вивчення дисципліни “Вікова та педагогічна психологія” передбачено навчальними планами підготовки практичних психологів, яка здійснюється в Міжрегіональній Академії управління персоналом.

Мета курсу – ознайомити студентів з віковими закономірностями і особливостями психічного розвитку та формування особистості дитини в процесі її навчання і виховання, оскільки такі знання входять до структури професійної компетентності практичного психолога. Основні навчальні та методичні посібники з дисципліни наведено у списку рекомендованої літератури.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН дисципліни “ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
	Змістовий модуль I. Теоретико-методологічні проблеми вікової психології
1	Предмет і методи вікової психології
2	Загальна характеристика онтогенезу людської психіки
	Змістовий модуль II. Вікова періодизація
3	Психологія дитини немовлячого віку
4	Психологічна характеристика дитини раннього віку
5	Психологія дошкільного дитинства
6	Психологічні особливості молодшого школяра
7	Психологія особистості підлітка
8	Психологія ранньої юності
	Змістовий модуль III. Теоретико-методологічні проблеми педагогічної психології
9	Предмет і методи педагогічної психології
10	Педагогічна психологія як галузь психологічної науки
	Змістовий модуль IV. Психологія навчання та виховання
11	Психологія навчання
12	Психологія учіння
13	Психологія виховання
14	Психологія педагогічної праці
Разом годин: 162	

ЗМІСТ
дисципліни
“ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ”

Змістовий модуль I. Теоретико-методологічні проблеми вікової психології

Тема 1. Предмет і методи вікової психології

Предмет і завдання вікової психології. Виникнення та розвиток вікової психології. Методологічні основи вікової психології. Сучасний стан розвитку вікової психології. Методи вікової психології та їх використання в управлінні навчально-виховним процесом. Лонгітудний метод та його застосування у віковій психології.

Зв'язок вікової психології з іншими науками.

Література [1; 2; 4; 5; 8; 9; 13; 27; 38]

Тема 2. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки

Загальне поняття про психічний розвиток. Основні теорії психічного розвитку. Біогенетичні підходи до дослідження психіки дитини.

Психоаналітичні теорії психічного розвитку. Теорія соціального научіння. Когнітивний підхід (Ж. Піаже). Концепція діалектичного характеру розвитку Г. Костюка. Теорія розвитку вищих психічних функцій Л. Виготського. Періодизація вікового розвитку Д. Ельконіна. Проблема рушійних сил психічного розвитку. Біологічні та соціальні фактори психічного розвитку. Основні підходи до проблеми співвідношення розвитку і навчання. Закономірності психічного розвитку. Основні механізми зміни вікових періодів розвитку. Сензитивні періоди розвитку різних психічних властивостей. Поняття про провідні види діяльності та їх значення для психічного розвитку. Вікова періодизація психічного розвитку. Критерії визначення основних періодів індивідуального психічного розвитку.

Література [3–6; 13; 27; 28; 30; 34]

Змістовий модуль II. Вікова періодизація

Тема 3. Психологія дитини немовлячого віку

Психічний розвиток дитини в немовлячому віці та його значення для наступного етапу розвитку особистості. Характеристика періоду новонародженості. Провідна діяльність у немовлячому віці. Новоут-

ворення в немовлячому віці. Криза першого року життя та її характеристика. Поняття про почуття прив'язаності.

Література [3; 10; 16; 17; 38– 40; 43]

Тема 4. Психологічна характеристика дитини раннього віку

Соціальна ситуація розвитку дитини раннього віку. Особливості провідної діяльності в ранньому віці. Характеристика новоутворень у ранньому дитинстві. Розвиток мовлення у дітей раннього віку.

Психологічний аналіз кризи трьох років. Особливості спілкування дитини раннього віку. Розвиток емоційно-вольової сфери в ранньому віці.

Особливості розумового розвитку в ранньому віці.

Література [3; 10; 17; 18; 26; 29; 30–32]

Тема 5. Психологія дошкільного дитинства

Соціальна ситуація розвитку дошкільника. Особливості розвитку психічних функцій у дошкільному віці. Сюжетно-рольова гра та її особливості в дошкільному віці. Характеристика кризи дошкільного віку. Особливості розвитку пізнавальних процесів дошкільника. Специфіка спілкування в дошкільному віці. Розвиток моральних почуттів у дошкільному віці.

Література [5; 10; 11; 17–19; 30–32]

Тема 6. Психологічні особливості молодшого школяра

Анатомо-фізіологічні особливості дитини молодшого шкільного віку. Загальні психологічні особливості молодших школярів. Психологічна готовність до школи. Особливості формування самосвідомості дитини молодшого шкільного віку. Характерні особливості навчальної діяльності.

Розвиток пізнавальних процесів у молодших школярів. Новоутворення молодшого шкільного віку. Особливості формування емоційно-вольової сфери особистості молодшого школяра. Характеристика кризи молодшого шкільного віку.

Література [1; 2; 6; 9; 17; 19; 30–32]

Тема 7. Психологія особистості підлітка

Загальна характеристика підліткового віку. Соціальна ситуація особистісного зростання сучасного підлітка. Розвиток вищих психіч-

них функцій у підлітковому віці. Психологічна характеристика кризи підліткового віку. Характеристика новоутворень підліткового віку. Особливості провідної діяльності в підлітковому віці. Специфіка взаємовідносин і спілкування підлітків з дорослими і однолітками. Особливості розвитку самосвідомості в підлітковому віці. Причини виникнення афекту неадекватності. Особливості навчальної діяльності в підлітковому віці.

Література [1; 2; 4; 5; 7; 8; 17–19; 26; 35–37; 41]

Тема 8. Психологія ранньої юності

Соціальна ситуація розвитку в ранньому юнацькому віці. Розумовий розвиток у старшому шкільному віці. Самосвідомість і її розвиток у ранній юності. Міжособистісні стосунки в ранньому юнацькому віці. Новоутворення в ранньому юнацькому віці. Проблема сенсу життя в ранньому юнацькому віці. Криза раннього юнацького віку.

Формування ціннісних орієнтацій і світогляду в ранньому юнацькому віці.

Література [1; 2; 4; 5; 7; 8; 17–19; 26; 35–37; 41]

Змістовий модуль III. Теоретико-методологічні проблеми педагогічної психології

Тема 9. Предмет і методи педагогічної психології

Предмет і завдання педагогічної психології. Виникнення та розвиток педагогічної психології. Методологічні основи педагогічної психології. Сучасний стан розвитку педагогічної психології. Методи педагогічної психології та їх використання в управлінні навчально-виховним процесом. Лонгитюдний метод та його застосування у педагогічній психології.

Література [1; 2; 4; 5; 8; 9; 13; 27; 38]

Тема 10. Педагогічна психологія як галузь психологічної науки

Основні напрями і сучасний стан розвитку педагогічної психології. Основні розділи педагогічної психології. Методи педагогічної психології та їх використання в управлінні навчально-виховним процесом.

Зв'язок педагогічної психології з іншими науками.

Література [1–3; 6; 7; 11; 19; 22; 27; 32; 39; 41]

Змістовий модуль IV. Психологія навчання та виховання

Тема 11. Психологія навчання

Поняття про навчання та його психологічні механізми. Теорії навчання. Класифікація навчання. Моделі навчання. Основні характеристики навчальної діяльності. Фактори, що впливають на навчальну діяльність.

Управління процесом навчання.

Психологічні основи розвиваючого навчання. Психологічні основи диференціації та індивідуалізації навчання. Типи мислення та умови їх формування в процесі навчання. Рівні проблемно-евристичного навчання та можливості його здійснення в сучасній школі. Психологічний аналіз уроку.

Література [4; 5; 8; 10; 16; 23; 27; 31; 33; 35; 37; 39]

Тема 12. Психологія учіння

Учіння як діяльність. Види учіння та структура навчальної діяльності учнів. Уявлення про мотивацію учіння.

Засвоєння навчального процесу — центральна ланка навчальної діяльності учнів. Особливості оволодіння учнями навчальною діяльністю. Вміння самостійно вчитися. Теорія П. Гальперіна про поетапне формування розумових дій як механізм інтеріоризації. Типи учіння та орієнтувальна основа діяльності. Основні характеристики процесу засвоєння знань. Уявлення про мотивацію учіння. Специфіка навчальної мотивації та особливості її формування. Неуспішність, її причини та запобігання.

Література [4; 5; 10; 14–16; 21; 33; 36; 40]

Тема 13. Психологія виховання

Загальне поняття про психологію виховання. Предмет і завдання психології виховання. Особистість як мета, об'єкт і суб'єкт виховання.

Психологія виховання як психологічне обґрунтування педагогічно доцільних умов розвитку особистості. Психологічні механізми та етапи формування властивостей особистості. Структура особистості та необхідність її врахування у процесі виховання.

Вікові аспекти виховання та індивідуальний підхід. Психологічні аспекти виховання дітей з асоціальною поведінкою.

Поняття про моральність. Вчинок як вираження моральності. Види вчинку. Показники та критерії вихованості особистості. Психологічні основи формування моральної свідомості та поведінки особистості в сучасних умовах.

Література [5; 6; 10; 16; 23; 29; 33; 40]

Тема 14. Психологія педагогічної праці

Загальна характеристика педагогічної діяльності. Структурно-ієрархічна модель особистості вчителя. Здібності в структурі суб'єкта педагогічної діяльності. Характеристика основних функцій і педагогічних умінь.

Психологічні вимоги до особистості педагога. Стили педагогічного спілкування та педагогічної діяльності. Поняття про педагогічну майстерність і педагогічну культуру. Психологічні аспекти виявлення, вивчення, узагальнення передового педагогічного досвіду. Психологічні проблеми педагогічного оцінювання.

Література [5; 6; 8; 12; 14–17; 21; 24; 25; 30; 34; 38; 39; 42]

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Сучасний стан і завдання вікової психології.
2. Теорія Л. Виготського щодо розвитку вікової психології.
3. Суспільне середовище та його роль у психічному розвитку дитини.
4. Вікові та індивідуально-типологічні особливості дітей та їх причини.
5. Провідна діяльність та її розвиток у дітей немовлячого віку.
6. Вікові особливості розвитку психіки дітей дошкільного віку.
7. Пізнавальна сфера шестирічної дитини.
8. Психологічний зміст кризи дошкільника.
9. Характеристика психологічної готовності дитини до школи.
10. Особливості спілкування молодших школярів з однолітками.
11. Формування у дітей уміння учитися самостійно.
12. Особливості мотиваційної сфери підлітка.
13. Вплив пізнавального інтересу на розвиток у дітей уміння учитися.
14. Особливості спілкування молодших школярів з однолітками.
15. Почуття дорослості у підлітковому віці.
16. Соціально-психологічні умови розвитку особистості підлітка.

17. Умови формування самостійності та відповідальності старших школярів у навчальній діяльності.
18. Психологічні особливості вибору професії та готовності старшокласника до професійного самовизначення.
19. Психологічні основи формування суспільної спрямованості особистості старшого школяра.
20. Особливості розумового розвитку та пізнавальних інтересів у старшокласників.
21. Міжособистісні стосунки старшого школяра у класному колективі.
22. Сучасний стан і завдання педагогічної психології.
23. Психолого-педагогічні умови розвитку активності школярів у різних видах діяльності.
24. Колектив учнів як фактор формування особистості школяра.
25. Проблема діагностики вихованості учнів у сучасній педагогічній психології та шкільній практиці.
26. Психологічні основи морального виховання.
27. Самооцінка особистості та її місце у вихованні і самовихованні.
28. Навчальна діяльність як фактор розумового розвитку та формування особистості школяра.
29. Психологічна характеристика внутрішньої мотивації навчальної діяльності школяра.
30. Психологічна характеристика процесу засвоєння знань.
31. Управління формуванням знань, умінь і навичок при різних підходах до організації процесу навчання.
32. Психологічні проблеми комп'ютеризації навчання.
33. Педагогічне спілкування та його психологічні характеристики.
34. Педагогічні здібності та їх розвиток.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Предмет і завдання вікової психології.
2. Історія виникнення і розвиток вікової психології.
3. Поняття “віку” у віковій психології.
4. Характеристика методів вікової психології.
5. Рушійні сили психічного розвитку.
6. Зміст і співвідношення понять “розвиток” і “формування” в психології.

7. Основні фактори, що детермінують психічний розвиток.
8. Взаємодія навчання, виховання та розвитку.
9. Найважливіші закономірності розвитку психіки.
10. Поняття про соціальну ситуацію розвитку дитини.
11. Психологічні особливості розвитку дитини впродовж першого року життя.
12. Основні психічні новоутворення раннього дитинства.
13. Психологічні особливості особистості дитини дошкільного віку.
14. Гра як провідна діяльність дошкільника.
15. Характерні особливості соціальної ситуації розвитку молодшого школяра.
16. Основні фактори, що визначають психічний розвиток і формування особистості молодшого школяра.
17. Структура навчальної діяльності молодшого школяра та шляхи її формування.
18. Місце та значення навчальної і трудової діяльності у психічному розвитку молодшого школяра.
19. Диніміка психічного розвитку молодшого школяра. Розвиток пізнавальних процесів. Розвиток емоційно-вольової сфери.
20. Особливості взаємин молодшого школяра з дорослими (батьками, вчителями) та однолітками.
21. Характерні особливості соціальної ситуації розвитку підлітків.
22. Анатомо-фізіологічні особливості розвитку підлітків.
23. Біологічний фактор у розвитку підлітків (статеве дозрівання, акселерація).
24. Основні психологічні новоутворення підліткового віку.
25. Почуття дорослості, його становлення та особливості прояву у підлітків.
26. Розвиток пізнавальних процесів і перебудова навчальної діяльності у підлітковому віці.
27. Особливості розвитку самосвідомості підлітка.
28. Перебудова взаємин підлітка з дорослими та однолітками.
29. Особливості анатомо-фізіологічного розвитку на етапі ранньої юності.
30. Психосексуальний розвиток особистості в період ранньої юності.
31. Соціально-психологічні умови формування особистості старшокласників.

32. Основні психологічні новоутворення ранньої юності.
33. Психосексуальний розвиток у період ранньої юності.
34. Специфіка пізнавальних процесів у старшокласників.
35. Особливості формування емоційно-вольової сфери в період ранньої юності.
36. Особливості самосвідомості юнаків і дівчат.
37. Перебудова взаємин з однолітками та дорослими на етапі ранньої юності.
38. Психологічні особливості вибору професії та готовність юнаків і дівчат до професійного самовизначення.
39. Поняття про рівень актуального розвитку та зону найближчого розвитку.
40. Психічний розвиток учнів в умовах застосування технічних засобів навчання.
41. Психологічна характеристика процесу засвоєння знань.
42. Стихийне та цілеспрямоване засвоєння знань.
43. Мотивація професійної діяльності вчителя: поняття, структура.
44. Загальна характеристика цілей і завдань психології виховання.
45. Особистість як мета, об'єкт і суб'єкт процесу виховання.
46. Психологічні основи гуманізації процесу виховання.
47. Проблеми виховання дітей різних вікових груп.
48. Психологічні особливості важковихованості підлітків.
49. Стилі батьківської поведінки у вихованні та їх характеристика.
50. Поняття про особистісно-зорієнтоване навчання.
51. Специфіка педагогічної праці.
52. Основні компоненти педагогічної праці.
53. Педагогічні здібності та їх структура.
54. Педагогічні вміння та навички, умови їх формування.
55. Авторитет учителя: поняття, складові, умови підвищення.
56. Психологічні вимоги до особистості сучасного вчителя.
57. Педагогічне спілкування в системі "вчитель — учень" як фактор становлення та розвитку особистості школяра.
58. Психологічні проблеми вдосконалення педагогічної майстерності.
59. Ефективність діяльності вчителя та її критерії.
60. Особливості розвитку самосвідомості учнів у навчально-виховному процесі.

61. Соціально-психологічні умови формування особистості старшокласників.
62. Особливості формування самосвідомості юнаків і дівчат.
63. Показники та критерії вихованості особистості.
64. Самовиховання як вища форма управління формування особистості.
65. Вікові особливості виховання людей.
66. Вікові особливості розвитку самовиховання у дітей, підлітків та юнаків.
67. Фактори, що впливають на успішність у навчанні.
68. Стиль спілкування вчителя з учнями та його вплив на формування особистості учнів.
69. Принципи складання психологічної характеристики учня або студента.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

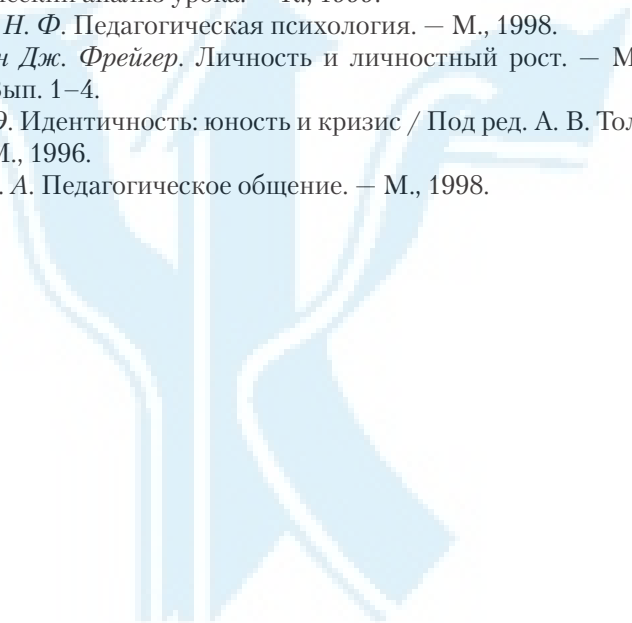
1. *Ананьев Б. Г.* Человек как предмет познания. — М., 1968.
2. *Асмолов А. Г.* Психология личности. — М., 1996.
3. *Бех І. Д.* Особистісно-зорієнтоване навчання: Наук.-метод. посіб. — К.: ІЗТН, 1998.
4. *Божович Л. И.* Личность и ее формирование в детском возрасте. — М.: Просвещение, 1967. — 196 с.
5. *Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.* — К.: Просвіта, 2003. — 416 с.
6. *Власенко В. В.* Вчителі — учні: психологія взаємних оцінних ставлень. — К., 1994.
7. *Воспитание детей в школе. Новые подходы и новые технологии / Под ред. Е. Щурковой.* — М., 1998.
8. *Выготский Л. С.* Психология. — М.: ЭКСМО-ПРЕСС, 2000.
9. *Глейтман Г. И др.* Основы психологии: Пер. с англ. / Под ред. В. Ю. Большакова, В. Н. Дружинина. — СПб.: Речь, 2001.
10. *Давыдов В. В.* Проблемы развивающего обучения. — М.: Педагогика, 1986.
11. *Гиппенрейтер Ю. Б.* Общаться с ребенком. Как? — 3-е изд. — М., 2001.
12. *Заброцький М. М.* Вікова психологія. — К.: МАУП, 1998.

13. *Заброцький М. М.* Педагогічна психологія. — К.: МАУП, 2002.
14. *Зверева І. Д., Коваль Л. Г., Фролов П. П.* Діагностика моральної вихованості школярів. — К., 1995.
15. *Зимняя И. А.* Педагогическая психология. — Ростов н/Д: Феникс, 1997.
16. *Кан-Калик В. А., Никандров Н. Д.* Педагогическое творчество. — М.: Педагогика, 1990.
17. *Коломінський Н. Л.* Психологічні основи розвиваючого навчання // Рад. шк. — 1979. — № . — С. 22–28.
18. *Кон И. С.* Психология старшеклассника. — М., 1985.
19. *Кон И. С.* Открытие “Я”. — М., 1978.
20. *Крайг Грейс.* Психология развития. — СПб.: Питер, 2000.
21. *Кун Д.* Основы психологии: Все тайны поведения человека. — СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002.
22. *Леонтьев А. А.* Педагогическое общение. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.; Нальчик, 1996.
23. *Леонтьев А. Н.* Деятельность. Сознание. Личность. — М., 1975.
24. *Лисянська Т. М.* Педагогічна психологія: Навч. посіб. — К., 2002. — 212 с.
25. *Маркова А. К.* Психология труда учителя. — М., 1993.
26. *Митина Л. М.* Психология профессионального развития учителя. — М.: Флинта, 1998.

Додаткова

27. *Немов Р. С.* Психология. Кн. 2. — М.: Владос, 1996. — 608 с.
28. *Обучение и развитие /* Под ред. Л. В. Занкова. — М., 1975.
29. *Обухова Л. Ф.* Возрастная психология. — М., 2001. — 228 с.
30. *Орлов Ю. М.* Восхождение к индивидуальности. — М., 1995.
31. *Педагогика: педагогические теории, системы, технологи /* С. А. Смирнова. — М.: Академия, 1999. — 512 с.
32. *Первин Л., Джон О.* Психология личности: теория и исследования. — М.: Аспект Пресс, 2000. — 607 с.
33. *Петровский А. В.* Личность. Деятельность. Коллектив. — М., 1982.
34. *Подмазин С. И.* Личностно-ориентированное образование. — Запорожье, 2000.
35. *Психология и педагогика: Учеб. пособие /* Под ред. К. А. Альбухановой, Н. В. Васиной, Л. Л. Лаптева, В. А. Сластенина. — М.: Совершенство, 1998. — 320 с.

36. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста. — СПб.: Питер, 2000.
37. Реан А. А., Коломинский Я. Л. Социальная педагогическая психология. — СПб., 1999.
38. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст: проблемы становления личности. — М., 1994.
39. Скрипченко О. В., Лисянская Т. М., Скрипченко Л. О. Психолого-педагогический анализ урока. — К., 1999.
40. Талызина Н. Ф. Педагогическая психология. — М., 1998.
41. Фейдимен Дж. Фрейдгер. Личность и личностный рост. — М., 1994. — Вып. 1–4.
42. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Под ред. А. В. Толстых. — М., 1996.
43. Якунин В. А. Педагогическое общение. — М., 1998.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Вікова та педагогічна психологія”.....	3
Зміст дисципліни “Вікова та педагогічна психологія”....	4
Теми контрольних робіт.....	8
Питання для самоконтролю.....	9
Список літератури.....	12

Відповідальний за випуск	<i>А. Д. Вегеренко</i>
Редактор	<i>Л. С. Тоболіч</i>
Комп’ютерне верстання	<i>К. П. Махиня</i>

Зам. № ВКЦ-3967

Формат 60×84/₁₆. Папір офсетний.

Друк ротатійний трафаретний. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

*Свідцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*